

Studia Christiana

Vol. 6

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Svätý Vojtech – svätec, doba a kult

Jaroslav Nemeš, Rastislav Kožiak et al.

Bratislava : Chronos

2011

Svätý Vojtech – svätec, doba a kult

St. Adalbert – Saint, Era and Cult

Vydalo

Vydavateľstvo Chronos v Bratislave

*v spolupráci s Centrom pre štúdium kresťanstva
v edícii Studia Christiana, vol. 6*

2011 Bratislava

© Jaroslav Nemeš, Rastislav Kožiak et al.

Autori: Dániel Bagi, Ivan Gerát, Miroslav Glejtek, Rastislav Kožiak, Richard Marsina, Vincent Múcska, Imrich Nagy, Jaroslav Nemeš, František Oslanský, Tomasz Ossowski, Jakub Pátek, Beáta Pinterová, Anna Pobóg-Lenartowicz, Eva Veselovská

Texty z poľštiny preložila Gabriela Zaťková (3.1, 3.2 a 4.3)

Recenzenti:

prof. PhDr. Ján Lukačka, PhD.

PhDr. Ján Steinhübel, CSc.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja
na základe zmluvy č. APVV-0016-07

Vychádza za podpory vedeckého grantu VEGA č. 1/0628/08: Svätý Vojtech.
Hagiografické legendy o svätom Vojtechovi

© Chronos

Gondova 2, 818 01 Bratislava, Slovakia

Fotografia na obale knihy: *Sv. Vojtech na gotickom krídlovom Oltári Panny Márie (okolo r. 1485) z Kostola sv. Heleny v Arnutovciach*. Zdroj: Institut für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit, Zentrum Mittelalterforschung, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Krems an der Donau. Ďakujeme dr. Elisabeth Vavra a dr. Františkovi Oslanskému.

ISBN 978-80-89027-35-4

OBSAH

1 Úvod

<i>(Rastislav Kožíak)</i>	9
---------------------------------	---

2 Svätý Vojtech a Uhorsko

2.1 Sv. Vojtech a Ostrihom <i>(Richard Marsina)</i>	11
2.2 O misii Bruna z Querfurtu v Uhorsku <i>(Vincent Múcska)</i>	23

3 K počiatkom svätovojteškého kultu

3.1 Najstaršie Životy sv. Vojtecha. Vitae s. Adalberti <i>(Anna Pobóg-Lenartowicz)</i>	33
3.2 Sv. Vojtech v ranom stredoeurópskom dejepisectve <i>(Dániel Bagi)</i> ...	55
3.3 Obrazová legenda v Hnezdne – reprezentácia osobnej identity sv. Vojtecha <i>(Ivan Gerát)</i>	63
3.4 Svätovojtešský kult v Cáchach v stredoveku <i>(Jaroslav Nemeš)</i>	75

4 K vývoju svätovojteškého kultu v stredoveku a novoveku

4.1 Kult sv. Vojtecha a Slovensko v stredoveku <i>(František Oslanský)</i>	89
4.2 Kult sv. Vojtecha v ostrihomskej liturgickej tradícii. O immarcescibilis rosa <i>(Eva Veselovská)</i>	110
4.3 Sermones de sancto Adalberto v poľskom stredovekom kazateľstve <i>(Tomasz Ossowski)</i>	140
4.4 Sv. Vojtech v ikonografickej skladbe cirkevnej pečate v Ostrihomskej arcidiecéze <i>(Miroslav Glejtek)</i>	149
4.5 Kult Piatich svätých bratov a jeho vybrané prejavy v barokovej maľbe 18. storočia <i>(Jakub Pátek)</i>	159

5 Sv. Vojtech v modernej historiografii

5.1 Sv. Vojtech na dvore kniežaťa Gejzu v maďarskej a slovenskej historiografii <i>(Beáta Pinterová)</i>	171
5.2 Obraz sv. Vojtecha v modernej maďarskej historiografii <i>(Imrich Nagy)</i>	177

6 Záver

<i>(Rastislav Kožíak)</i>	187
---------------------------------	-----

Pramene a literatúra

Archívne pramene	189
Edície prameňov	190
Monografie a zborníky	196
Štúdie a články	203

Register

Miestny register	215
Menný register	221

Prelom tisícročí, ktorého sme boli svedkami pred jedenástimi rokmi, sa stal vhodnou príležitosťou na pripomenutie si kresťanských tradícií európskej civilizácie. V našom stredoeurópskom priestore ich symbolicky reprezentujú udalosti, ktoré sa odohrávali rovnako na prelome tisícročí, kedy na politickej mape kresťanskej Európy 10. a 11. storočia vyrástli nové kresťanské štáty – Čechy, Poľsko a Uhorsko. Dobové pramene pripisujú hlavné zásluhy na politických zmenách súdobého sveta odvážnym kniežatám a kráľom, ktorých ambície stáli pri zrode nových panovníckych dynastií Přemyslovcov, Piastovcov a Arpádovcov. Panteón historických osobností tých čias by bol však neúplný bez mena muža, ktorý svojimi nekompromisnými postojmi k duchovnej podobe nového sveta asi najvýraznejšie stelesňoval, už za svojho života i po smrti, nádeje i sklamania, prehry i víťazstvá svojich súčasníkov. Bol ním biskup, mních, mučeník, svätec a duchovný patrón mladej kresťanskej „Sclavinie“, Vojtech z rodu Slavníkovcov.

Miléniové výročia jeho mučeníckej smrti (997) a včasnej kanonizácie (999) sa stali predmetom viacerých vedeckých podujatí organizovaných predovšetkým v Nemecku, Poľsku, Čechách a Maďarsku. Našu historiografiu, žiaľ, akoby obišli.¹ Aj keď sa s jeho menom stretávame v našej kultúrnej pamäti, najmä v spojitosti s aktivitami Spolku svätého Vojtecha, jeho vlastný život i historický odkaz zostávajú v tieni „úspešnejších“ svätcov, ktorým naši predkovia priradili aureolu „národných“ patrónov. Možno to súvisí s obranárskou koncepciou našich národných dejín, v ktorých je svätý Vojtech skôr symbolom zrodu uhorského štátu a uhorskej cirkvi. Za života mal pokrstiť mladého Vajka, neskoršieho arpádovského kráľa svätého Štefana, po smrti mal ako patrón ochraňovať novozaložené arcibiskupstvo a jeho baziliku v Ostrihome. Možno to súvisí s náboženskou skúsenosťou našich predkov, keď v časoch rekatolizácie patrila kult svätého Vojtecha k symbolom vyjadrujúcim príslušnosť k dedičstvu rímskokatolíckej cirkvi.

Rovnako ako v prípade iných historických osobností aj „rozprávania“ o svätom Vojtechovi vypovedajú viac o ich autoroch a dobe, v ktorej žili, než o samotnom hlavnom aktérovi. Porozumieť „historickému“ Vojtechovi znamená porozumieť nielen dobe, v ktorej žil, ale aj predstavám o ňom, ktoré od čias jeho prvých životopiscov Jána Canaparia a Bruna z Querfurtu kreovali pod diktátom dobovej paradigmy ich nasledovníci.

¹ Ešte v roku 1991 vyšla doteraz jediná slovenská publikácia, skôr populárno-náučná než vedecká, sumarizujúca životné osudy svätca, ako aj rozvoj jeho kultu – BAGIN, Anton - ŠÁŠKY, Ladislav. *Svätý Vojtech*. Bratislava : Orion, 1991. 149 s. ISBN 80-85541-02-5

Kniha, ktorú vám s kolektívom domácich i zahraničných autorov predkladáme, má preto za cieľ zaplniť absenciu odborných poznatkov v našej historiografii nielen o živote tejto výnimočnej postavy, ale aj o osudoch posmrtného svätovojtešského kultu, ktorý odkazuje na našu spoločnú minulosť v stredoeurópskom priestore a na spoločné hodnoty, ktoré ho ideovo formovali. Predloženou knihou završujeme vedecký projekt o svätom Vojtechovi, na ktorom v posledných rokoch participovali členovia, spolupracovníci i priaznivci *Centra pre štúdium kresťanstva*, ktoré celý projekt odborne i editorsky zastrešovalo. Jeho úspešná realizácia by nebola možná bez aktívnej účasti bádateľov zo susedných krajín – Čiech, Poľska a Maďarska, v ktorých svätovojtešská tematika má omnoho širšie bádateľské zázemie. Za ich participáciu na našom projekte, ako aj trpezlivosť pri editorskom spracovaní im patrí naša vďaka.

Záujemcov o svätovojtešskú problematiku už môžeme odporučiť na viacero našich publikačných výstupov. Prvým z nich bolo vydanie zborníka vedeckých štúdií *Kresťanstvo v časoch svätého Vojtecha* v roku 2009, ktorý sa obsahovo venoval vybraným problémom z dejín kresťanstva v časoch, ktoré tematicky i chronologicky spájala osobnosť tohto svätca. Na druhej publikácii s nami spolupracovali odborní pracovníci Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, nakoľko jej obsahom je rozsiahla bibliografia edícií svätovojtešských prameňov a odborných prác (monografií, zborníkov, štúdií a článkov) nazvaná *Svätý Vojtech – svätec, doba a kult. Výberová bibliografia*, ktorá vyšla na sklonku roku 2010. V tomto roku sme dokončili aj edičné aktivity na slovenskom preklade dvoch najstarších svätovojtešských hagiografických legiend – Život svätého Vojtecha prvý od Jána Canaparia, nazývaný tiež podľa počiatkovej vety legendy „*Est locus in partibus Germanie ...*“, a Život svätého Vojtecha druhý od Bruna z Querfurtu, označovaný aj ako *Legenda Nascitur purpureus flos*.

Našou poslednou publikáciou je táto kolektívna monografia. Zostavili sme ju prevažne z autorských príspevkov historikov a kunsthistorikov, ktoré mapujú zrod a vývin, resp. analyzujú premeny svätovojtešského kultu v jeho rozmanitých podobách. Úvodná kapitola sa venuje výlučne uhorskému kontextu pôsobenia svätca a jeho kultu. Dopĺňa ju samostatný text venovaný otázke misijných aktivít jeho duchovného nasledovníka svätého Bruna z Querfurtu v Uhorsku a ich obrazu v dobových prameňoch. Nasledovné kapitoly si všímajú jednotlivé prejavy kultu svätého Vojtecha z hľadiska jeho chronologického vývoja naprieč krajinami strednej Európy od počiatku bežmála po súčasnosť.

Sme si vedomí, že naša publikácia postihuje skúmanú problematiku výberovo, hlavne na príkladoch z oblasti výtvarnej ikonografie, dejepisectva, liturgie a katechézy. Isto by bolo prínosné ju rozšíriť o ďalších autorov, či ďalšie oblasti rozvoja svätcovho kultu. Naším cieľom však nebolo tému vyčerpať, to nebolo ani v našich možnostiach, ale skôr inšpirovať a povzbudiť k ďalšiemu výskumu.